

Innspill til finanskomiteen om statsbudsjettet for 2026

Nasjonalbudsjettet beskriver situasjonen i norsk økonomi som i nær konjunkturbalanse. SSBs AKU-undersøkelse kan tyde på at kapasitetsutnyttelsen er litt svakere enn normalt. Fra et stabiliseringssynspunkt fremstår dermed det svakt ekspansive budsjettet som godt tilpasset økonomien.

Budsjettet kan ikke bare vurderes ut fra konjunktorene, men også ut fra ønske om en bærekraftig oljepengebruk. Å følge handlingsregelen er ingen garanti for balanse. De store variasjonene i verdien på fondet i år, illustrerer behovet for en buffer. Og størrelsen på en passende buffer øker i takt med uforutsigbarheten og usikkerheten i verdensøkonomien. Handlingsregelen tar heller ikke høyde for effektene av de strukturelle utfordringene som øker i omfang i årene framover.

Vi observerer at produksjonen i fastlands-Norge har tatt seg opp gjennom første halvår – og det er rimelig å tro at utviklingen fortsetter. Vi konstaterer imidlertid at Finansdepartementet fremstår som hakket mer optimistiske enn mange andre prognosemakere, både med tanke på BNP-vekst og inflasjon. Dersom utviklingen blir mer i tråd med for eksempel SSB og Norges Banks prognoser, er det en risiko for at både skattøren og deflatoranslaget er satt for lave, noe som i så fall vi gi negative konsekvenser for kommunesektorens handlingsrom.

Bak de noe høyere BNP-anslagene ligger blant annet mer optimistiske vurderinger av boliginvesteringene som kanskje ikke reflekterer oppreidningen av Norges Banks rentesignaler. Videre er anslaget for aktivitetsveksten i kommunesektoren doblet fra 2025 til 2026 og klart høyere enn veksten i inntektene. For at denne aktivitetsveksten skal bli realisert må inntektene til kommunesektoren trolig øke markant.

Stram kommuneøkonomi i 2025 og behov for økte frie inntekter

Den økonomiske situasjonen er meget krevende for mange kommuner og fylkeskommuner. Flertallet av kommunene som har svart på en undersøkelse fra KS, rapporterer om at de ligger an til svakere resultater enn budsjettet. Resultatanslagene er likevel bedre enn i fjor. Nettodriftsresultatet for kommunene samlet sett kan forventes å ende på plussiden, men langt under det anbefalte nivået fra Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi. Også fylkeskommunene ligger an til å få et resultat som er betydelig lavere enn det anbefalte nivået. Det er stor strekk i laget. Vel 1 av 10 kommuner hadde ved inngangen til 2025 ikke lenger noen bufferkapital. Om lag halvparten av disse igjen har et akkumulert merforbruk på over 5 prosent av driftsinntektene.

Rentebanen framover er oppjustert, og det får størst konsekvens for kommuner med høy gjeld som gjennomgående også er de med de svakeste resultatene. Høyt rentenivå reduserer isolert sett handlingsrommet for kommunene i 2026.

Kommunesektoren har stått og står fortsatt overfor store omstillinger. De fleste kommunene opplever nedgang i antall barn og unge samtidig som antall eldre over 85 år øker. Beregningene av merkostnadene av den demografiske utviklingen legger til grunn at kommunene og fylkeskommunene umiddelbart reduserer eller øker tilbudene i takt med endringene i størrelsen på ulike aldersgrupper. For 2026 innebærer dette at kommunene netto forventes å flytte 1,8 mrd. kroner fra oppvekstsektoren til omsorgstjenester. Dette er svært krevende både lokalpolitisk og økonomisk. Utfordringene forsterkes av at kommunene samtidig må oppfylle bemanningsnormer ned på hvert hovedtrinn på den enkelte skole. Og 2026 er ikke noe unntaksår. Framover vil omstillingsutfordringene fortsette. Dette må løses i en tid hvor kommunesektoren opplever mangel på kompetent arbeidskraft og stramme budsjetter. Det er derfor helt avgjørende å øke det lokale handlingsrommet også på andre måter.

I lys av utviklingen i ungdomskriminalitet og psykisk uhelse er det svært bekymringsfullt dersom nødvendige kutt og omstillingstiltak særlig rammer viktige velferdstilbud som ikke er direkte lovpålagt, men som likevel er svært viktige for å sikre bred inkludering i lokalsamfunnene. Det gjelder

blant annet mange av de gode og helt nødvendige aktivitetene og tiltakene som kommunene gjør for å forebygge utenforskap, ensomhet og psykisk uhelse. Kutt vil ramme både barn, unge og eldre. Det er dermed ikke bare dagens tjenestenivå det gjelder, men også omfanget av fremtidige utfordringer.

KS ber Stortinget om å øke kommunenes frie inntekter i budsjettopplegget for 2026.

Mangel på finansiering av helårsvirkningen av nye årsverk innen SFO

I budsjettforliket i fjor ble det lagt inn 550 mill. kroner begrunnet i økt bemanning i SFO fra 1. august. Det blir videreført i rammen i 2026, men uten noen ytterligere økning for å dekke helårsvirkning av tiltaket. Det betyr at kommuner som har brukt midlene i tråd med begrunnelsen fra Stortinget må kutte på andre områder for å dekke deler av lønnskostnadene, og disse kommunene blir dermed satt i en ekstra vanskelig situasjon.

Fylkeskommunene må kutte i kollektivtransporten

Fylkeskommuner varsler om krise innen kollektivtransporten. Nye buss-kontrakter inngått i 2025 med virkning fra 2026 for uendrede ruter har en prisvekst på om lag 30 prosent. Prisveksten er et resultat av flere faktorer som inntreffer samtidig; svakere krone, høye rentekostnader, økte drivstoff- og energikostnader, mangel på kvalifisert arbeidskraft, økt sykefravær og overgang til nullutslippsteknologi. Prisveksten treffer likevel ikke alle fylkeskommuner samtidig da det er stor variasjon i omfanget av ruteproduksjonen som det til enhver tid inngås nye kontrakter for. I mange fylkeskommuner vil dermed kostnadsøkningen langt overstige det de mottar i økte frie inntekter. Fylkeskommunene har derfor allerede varslet om rutekutt og/eller økte billettpriser for å finansiere de økte kostnadene.

Dekningsgraden til integreringstilskuddet faller

I statsbudsjettet er det foreslått at integreringstilskuddet i 2026 skal videreføres på nominelt samme sats som i 2025. Beregningsutvalget har i sin rapport anslått at dekningsgraden i 2024 var på knappe 91 prosent. Dette vil mest sannsynlig bety at kommunene får dekket langt under 90 prosent av sine utgifter til flyktninger i 2026. Dette må forventes å redusere kommunenes vilje og evne til bosetting, noe som er ekstra uheldig ettersom bosettingsbehovet nå ser ut til å øke igjen. Kommunene må kunne forvente at kostnader ved å ta imot flyktninger fullfinansieres fra statens side.

Kostnadene til pensjon i private barnehager må fullfinansieres

Stortinget har bedt regjeringen innføre og finansiere en permanent søknadsordning for dekning av reelle pensjonskostnader i private barnehager med virkning fra 1. januar 2026. Regjeringen har i høringsnotatet anslått at dette kan bety økte kostnader for kommunene på 2-3 mrd. kroner. KS forutsetter at kommunesektorens merkostnader dekkes fullt ut fra innføringstidspunktet, i tråd med Stortingets vedtak.

Konsekvensene av økt beredskapsbehov må kompenseres

Forsvarsbudsjettet øker av svært forståelige grunner. Men totalberedskapen er avhengig av sivilsamfunnet, og der er kommuner og fylkeskommuner førstelinjen. Oppgraderinger og bygging av nye tilfluktsrom og oppdatering av beredskapsplaner er viktig. Det er også et økt behov for midler til vedlikehold og investeringer i fylkesveinettet og kommunale veier (omkjøringsveier). Broer og veinettet må mange steder dimensjoneres for frakt av tungt utstyr for å sikre nødvendig mobilitet og fremkommelighet. Det vil også være behov for økte investeringer og økte driftsutgifter på flere kommunale og fylkeskommunale områder for å håndtere konsekvensene av mer ekstremvær.

